

ДРОТЯНКО Любов,

*доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії
Факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного
авіаційного університету, м. Київ*

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОВИ МЕДІАКУЛЬТУРИ У XXI СТОЛІТТІ

Приступаючи до аналізу трансформаційних процесів і мови сучасної медіакультури, необхідно, на нашу думку, звернутися до фундаментальної праці М. Маклюєна «Розуміння медіа (Understanding Media)», виданої ще в 1964 році. Вчений не лише проаналізував процеси розвитку технічних засобів комунікації, які сприяли «зовнішнім розширенням людини» (М. Маклюєн), але й показав, що вони суттєво вплинули на трансформацію комунікативних процесів у суспільстві. Він звернув увагу на трансформацію письмового, усного мовлення і друкованого слова, які відбувались через впровадження нових медійних засобів. Найбільшою мірою М. Маклюєн досліджував роль електричних технологій комунікації у змінах мовної комунікації, проте передбачив і майбутні її трансформації, які відбудуться під впливом комп'ютерних технологій (McLuhan 2014).

На початку XXI століття почалося прискорення у розповсюдженні інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах культури, що сприяло появі нових медійних інтерактивних засобів. Розвиток електронних засобів комунікації спричинив трансформації у аудіовідеопродукції та й загалом у медійній культурі: в сучасному кіно, телебаченні, музичній культурі з її кліповим спрямуванням, Інтернеті як сучасному засобі реклами і PR-компаній та інших. З'явилися не просто нові види аудіовідеопродукції, а такі, що оперують власними мовними засобами, в яких переважає чуттєвий образ, покликаний впливати, в першу чергу, на чуттєво-емоційний стан і психіку споживачів цієї продукції. Як відомо, у процесі створення екранної продукції використовується своя знакова система, яка тісно пов'язана з машинною мовою, адже в сучасній медіакультурі аудіовізуальна комунікація є синтезом творчих і технологічних процесів.

За таких обставин функціонування мови слова і знаки, які традиційно вимагали досить жорсткого дотримання норм та правил

з точки зору традиційних синтаксису, семантики і прагматики, почали використовуватись зі зміненими, викривленими значеннями, або й без будь-яких значень. Окрім того, виникли нові образи і знаки, якими замінили традиційні, які є симулякрами речей і явищ. Ними стали так звані смайли або емотикони, в яких замість букв алфавіту будь-якої природної мови використовують обриси облич, що нагадують маски з певним вираженням людських емоцій.

Красномовно про це написав сучасний американський філософ Д. Нейсбіт (D. Naisbitt) у праці «Старт! (Mind Set!)», зазначивши, що сьогодні візуальний ряд - від образотворчого мистецтва й архітектури до високої моди і дизайну товарів широкого вжитку - з безпрецедентною швидкістю розповсюджується по світу. Це світ Ем-ті-ві, в якому відеоряд витісняє словесну оповідь (Naisbitt 2009). В одній із попередніх статей, ми писали, що процеси цифровізації ведуть до спрощення мови комунікації, яке супроводжується зниженням загального культурного рівня молоді. В соціальних мережах учасники комунікації створюють специфічні мовні засоби, з якими обізнане лише певне коло «посвячених». Причому ці штучно створені символи і знаки нерідко не мають суттєвого змісту, і навіть стосунку до реальності. В такому випадку бідою для суспільства обертається малограмотність молодого покоління, відсутність уміння використовувати все багатство природної мови, живого спілкування, в якому передається ціла гама справжніх, а не смайликових, почуттів та емоцій. На жаль, у соціальних мережах використовуються меми, фотожаби та інші комп'ютерні засоби, які є мовою ненависті, ворожнечі, агресії тощо (Дротянко 2021: 18-19).

Однією з особливостей сучасної медійної культури та її мови стало використання метафоричного вживання мовних засобів. Як пише Л. Комаха, «метаформа звернена до прихованого, латентного у предметі. Вона відкрита для безлічі інтерпретацій. Будучи семантично насиченою, вона не допускає експлікації, тобто перефразування в мові без втрати значущих конотацій. Тому звернення до плюралізму інтерпретації становить саму сутність метафоричного смислу» (Комаха 2015: 145). В контексті даної статті використання метафори у процесі продукування тієї чи іншої інформації через медійні засоби нерідко породжує сенси, які викривляють справжній зміст інформації або у прихований спосіб,

як зазначила Л. Комаха, може містити образливий чи ворожий зміст. Але прихованість справжнього, закладеного автором/авторами змісту метафори, не дозволяє адресатам звертатись до суду з позовом щодо приниження людської гідності.

У медіакультурі кінця ХХ – початку століття своєрідного значення та різних його відтінків набули поняття «текст» і «письмо», перш за все, завдяки філософським творам Р. Барта та Ю. Крістевої. Як зазначає Ю.Крістева, у творі «Міфології» Р. Барт писав, що «комунікація не дорівнює письму», бо в комунікації створюється нова «мова», в якій ховається справжнє значення, яким володіє природна мова. Ця нова «мова» є, на його думку, вже не комунікативною, а трансформативною, навіть згубною як для Я, так і для «іншого» (Крістева 2004: 25). Сама Ю. Крістева вводить нові терміни для осмислення мови: «фенотекст» та «генотекст», де перший – це готовий, твердий, структурований семіотичний продукт, який має цілком певний зміст. Проте він виступає лише авансеною, за якою криється «друга сцена», яку вона назвала «генотекстом». Він є неструктурованою множиною, набуваючи структурної визначеності лише на рівні «фенотексту». На нашу думку, їх можна зіставити з такими елементами мови сучасних медіа, як кліпи, відеожаби, емотикони та інші візуальні зображення у вигляді динамічних образів, а не традиційними текстами.

Медійна культура ХХІ століття пронизана щоденним використанням мобільного зв'язку, електронної пошти, онлайн навчання й роботи на платформах zoom, google meet та інших електронних ресурсів. З одного боку, ці новітні засоби комунікації прискорюють і розширюють користувачам доступ до джерел необхідної інформації, дозволяють спілкуватися одночасно з великою кількістю людей тощо. Проте, з другого боку, в таких видах комунікації значно спрощується мова, яка при цьому використовується. З лексики учасників таких видів онлайн спілкування зникають цілі пласти слів і мовних зворотів, які в безпосередньому спілкуванні прикрашають людські взаємини, передають цілу гаму людських почуттів та емоцій. Живе мовлення замінюється значками, дужками, двокрапками тощо. Ще гіршим явищем у функціонуванні мови є порушення в письмовому варіанті комунікації лінгвістичних норм і правил правопису, відсутність

розділових знаків у реченнях, написання з малої букви власних імен та інші порушення. Все це веде до зниження загальної культури суспільства, до втрати естетичного в комунікативних процесах, про що пишуть у наукових досліджень філософи, культурологи, лінгвісти, представники інших гуманітарних наук у різних країнах світу.

Певною мірою осмислення сучасних медіакультури, кіберкультури, кіберпростору і мови комунікації в них зачіпала ціла низка дослідників. Так, М. Кастельс до сучасної культури відносить: «ЗМІ у всіх їхніх формах, розваги, мистецтво, моду, видавничу справу, музеї, власне – галузі творіння культури» (Кастельс 2007: 227). На його думку, виникнення Інтернету стало ще одним новітнім феноменом культури, в якій вироблений «набір цінностей і переконань, які визначають поведінку людини. Повторювані моделі поведінки породжують звичаєві норми, дотримання яких контролюється інституціями та неформальними соціальними організаціями» (Кастельс 2007: 34). Домінуючу роль у творенні сучасних феноменів культури відіграють інформаційно-комунікаційні технології, за допомогою яких створюють новий соціально-культурний простір – паралельного, «віртуального» світу, який часто некритично сприймається користувачами як об'єктивна реальність. Проте ця реальність повністю занурена у віртуальні образи, у вигаданий світ. Інтернет створює кіберпростір, який є «комунікаційним середовищем із власною логікою та власною мовою. Але він не прив'язаний лише до однієї певної зони культурного вираження. Він проходить через усі. До того ж, його спілкування зазвичай утілено в соціальній діяльності, яка не є ізольованою в чомусь подібній до вигаданого світу сфері рольової гри та фальшивих осіб» (Кастельс 2007:199-200). Дослідник вважає найбільш інноваційною лінією мислення стосовно культурних перетворень у «Вік Інформації» традицію, побудовану навколо гіпертексту та перспективи мультимедійності.

Особливості кіберпростору і кіберкультури на рубежі століть аналізував М. Дері, який зазначав, що «комп'ютерна культура, або, інакше, кіберкультура» стає все ближчою до того, щоб досягнути «другої космічної швидкості» (Dery 2007: 5). Він показав, що кіберпростір захоплює в свої тенета контркультури 60-х років

минулого століття, і в такий спосіб відбуваються культурні трансформації панків, які перетворюються на кібер-панків; рокерів, які формуються у комп'ютерний вид кібер-рок; кіберкультура трансформує й мистецтво боді-арт, в якому вже немає поклоніння натуральному «качку»: його замінив кіборг (Dery 2007). Як висновок, виглядає висловлювання М. Дері, що сьогодні віртуальна реальність – це невід'ємний елемент поп-культури.

Поява нових видів і форм електронної масової культури, таких як інтернет-комунікація, відеоігри, музичні кліпи, інтерактивні телепрограми, нові види аудіовідеомистецтва тощо, призводить не лише до формування нових знакових та символічних систем, відеообразів тощо, але й до небезпечної деформації (а не трансформації) мови комунікації в різноманітних соціальних практиках інформаційної ери.

Філософи, культурологи, соціологи кінця ХХ – початку ХХІ століть, такі як Ж.-Ф. Ліотар, Ф. Гваттарі, Ж. Дельоз, М. Кастельс, М. Дері, Дж. Нейсбіт та інші, слідом за М. Маклюеном, виявили суттєві зміни у співвідношення мовного знаку та візуального образу в сучасній медіакulturі, показали зміни змісту знаків, символів, слів, образів, які перетворюються на різного роду симулякри, за якими може зовсім не стояти будь-якого змісту. Зазначене знижує рівень комунікативної культури суспільства, веде до спрощення й до збіднення мови як одного з головних засад культури.

Негативного значення у сучасній медіакulturі набуває застосування метафори, в якій використовуються викривлені значення і сенси. Застосування метафори є загрозливим для культури, бо вона руйнує її зміст, а використання її у філософії, як справедливо писав Ж. Дерріда, є згубним для філософії, є її смертю.

Список використаних джерел та літератури:

1. McLuhan M. Understanding Media: The extensions of men. London & New York, 2014.
URL: <https://esidnopendata.files.wordpress.com/2014/05/understanding-media-mcluhan.pdf>
2. Naisbitt John. Mind Set! HarperCollins, e-books, 2009. 304p.
3. Дротянко Л. Г. Цифровий вимір сучасного етапу цивілізаційного розвитку соціуму. // Вісник Національного

авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. Вип. 1(33). 2021. С.16-21.

4. Комаха Л. Г. Логічні засади аргументації у філософському знанні. Монографія. Центр учбової літератури, 2015. 360 с.

5. Крістева Ю. Полілог. К.:Вид-во Юніверс, 2004.480 с.

6. Кастельс М. Інтернет -галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства. К.: «Ваклер», 2007. 304 с.

7. 7. Dery M. Escape «Velocity: Cyberculture on the boundary of centuries». 2007. Grove Press. 402 p.